

תרומת הזוהר להתפשטות מנהג אחיד במנהגי הקריאה בתורה

פתיחה

חלוקתה הקדומה של התורה לחמישים
המקורות הראשונים שמצביעים על חלוקת התורה ל-53 פרשות
הזוהר על האיסור לשנות את גבולות 53 הפרשות
המנהג להמשיך ולקרוא בפרשות מסוימות פסוקים מהפרשה הבאה
התפשטות מנהג אחיד גם בחלוקת הפרשה לשבעה עולים
מדוע קורא השביעי בפרשת עקב ארבעה פסוקים בלבד?
סיכום

פתיחה

במאמרי "הקריאה בתורה במחזור השנתי - המנהגים שקדמו למנהג האחיד"¹ הצבעתי על מנהגים שונים שרווחו בעבר בחיבורן וחילוקן של הפרשות השבועיות שבתורה. כמו כן הבאתי רמזים לחלוקתה הקדומה של התורה לפי שיטה עשרונית, לפיה גם החומשים בראשית ושמות נחלקו כל אחד לעשרה חלקים². במאמר זה אני מבקש להוסיף הבהרות לנושא, וגם לנסות ולהסביר מדוע חזר בו הזוהר מהחלוקה הקדומה לחמישים, ובמקומות שונים חוזר הזוהר ומדגיש את החלוקה ל-53 פרשות דווקא. אין בידינו תיעוד על המועד בו נוצרה החלוקה ל-53 פרשות (כמו שאין בידינו תיעוד על המועד בו נקבעה החלוקה ל-54 פרשות הנהוגה בימינו), אך נוכל להניח שהחלוקה ל-53 פרשות נעשתה בתקופת הגאונים, כאשר הכללים ליצירת הלוח הקבוע נחתמו, וניתן היה לערוך לוח לכל שנה מראש. הגאונים חישבו ומצאו שבשנה מעוברת דרושים לכל היותר 53 פרשות לצורך שיבוצן בלוח השנה, ולמעשה הפחיתו ממספר זה פרשה אחת, כי את פרשת 'וזאת הברכה' לא ייחדו לקריאה בשבת אלא בשמחת תורה.

1 המעין גיליון 237 ניסן תשפ"א עמ' 8 ואילך.

2 בתגובה לדברים אלה כתב אחד הקוראים (גיליון 238 עמ' 103) שכוונתי הייתה להראות שזה נוגד את הידוע לנו כי בתורה ישנן ג' פרשיות, ומוסיף "נרעשתי למשמע ידיעות נכבדות ומחודשות אלה". תמנהי על מי שייחס לי כוונה כאילו אני מבקש להראות שזה נוגד את הידוע לנו שבתורה יש 53 פרשות, שכן במאמר הבהרתי שחלוקה קדומה זו של התורה לחמישים שימשה בסיס לחלוקת התורה ל-53 פרשות. וראה גם את תגובתי בנושא הנידון לביקורת שכתב ר' יעקב זיסברג ב'המעין' גיל' 239 (תשרי תשפ"ב, עמ' 92).

אבל הצורך ב-53 פרשות נשמר³ כי זה היה מספרן של הפרשות שנדרשו לקריאה במחזור שנתי בשבתות של שנים מעוברות. בשנים פשוטות חיברו לפי הצורך מספר פרשות, כדי שניתן יהיה לסיים את מחזור הקריאה השנתי ביום שמחת תורה. עוד גילינו במאמרנו הנ"ל שהיה גם מנהג לחלק את התורה ל-49 פרשות שבועיות לפי צרכי השנה הפשוטה, ולפי מנהג זה בשנים מעוברות חילקו לשניים כל אחת מארבע הפרשות האחרונות שבספר שמות, כך התקבלו שמונה פרשות לקריאה בשני חודשי אדר שבשנה מעוברת. מהשינויים במספרן של הפרשות בתורה ניתן להסיק שהחלוקה ל-53 שהייתה מקודשת בעיני חכמי הזוהר, לא הייתה מקודשת בעיני כל חכמי הדורות.

חלוקתה הקדומה של התורה לחמישים

נשוב ונזכיר: בתלמודים ובמדרשים אין שום איזכור למספרן של הפרשות בתורה, ואין להוציא מכלל אפשרות שבדומה למנהגם של בני ארץ ישראל⁴ גם במחזור השנתי היו קיימות בתחילה חלוקות שונות שלא נודע לנו עליהן, אך הן מצאו את ביטוֹן במנהגים השונים של חלוקת הפרשות. נוסף כאן שבניגוד לאיסור המובא בזוהר להוסיף או להעביר אפילו מילה או אות אחת מפרשה לחברתה, והחובה לשמור על מסגרת הפרשה כפי שמסר לנו לדעת הזוהר משה רבנו, הנה יש הוכחות שגבולות הפרשות היו שונים בעבר מהמקובל היום⁵, ומכאן ראייה שבניגוד לדברי הזוהר לא היה קיים בעבר איסור לשנות את גבולות הפרשה השבועית.

ואלו הם דברי הזוהר במדרש הנעלם (ח"א קד, ב בתרגום לעברית) על הפסוק 'אולי יש חמשים צדיקים' שבפרשת וירא:

הנשמה פותחת ואומרת: רבש"ע שמא נתעסקו בחמשים פרשיות של תורה, ואף על פי שלא נתעסקו לשמה שכר יש להם לעולם הבא וכו'.

3 לכן כאשר ראש השנה חל ביום שני או שלישי והיה צורך ב-53 פרשות חילקו את פרשת נצבים לקריאה בשתי שבתות.

4 כידוע היה מנהגם של בני א"י לפי הנאמר בתלמוד (מגילה כט, ב) לסיים את התורה בשלוש שנים (ולפי ספר החילוקים בשלוש שנים וחצי). החוקרים גילו שהיו קיימות אז חלוקות רבות ושונות של התורה לסדרים. בימינו נפוצה וידועה החלוקה ל-154 סדרים, אך בספר 'מסורת התורה והנביאים' שנדפס בוויילנא בשנת תרס"ז מצביע המחבר ר' פסח ב"ר חיים הכהן על מקורות שונים לפיהם מספר הסדרים בתורה: נע בין 141 ל-175. פרופסור עזרא פליישר ז"ל מצא מקור שמצביע על חלוקה ל-137 סדרים בלבד.

5 בהערות למאמרי בגיליון 236, מביא פרופ' פנקובר (בגיליון 238 עמ' 102 הערה 3) את דברי פרופ' עופר המוכיח שהפרשה השלישית בספר שמות התחילה במסורת הבבלית ב'השכם בבוקר' שבסוף פרשת וארא (שמות ט, יג), ולא כפי שנהוג היום.

יש כאן אמירה ברורה על הקשר שבין חמישים הצדיקים לחמישים הפרשות שבתורה. אלא שמיד עלתה שם השאלה: "והא יתיר אינון, נ"ג פרשיות הוו!" רוצה לומר: והלא רואים אנו שהתורה מחולקת ל-53 פרשות ולא חמישים. בעקבות הערה זו נוטה הזוהר מהרמז שחמישים הצדיקים הם כנגד חמישים הפרשות שבתורה, ומביא את דברי רבי אבהו: "חמישה ספרים הם בתורה, ובכל אחד נכללים עשרת הדברות ועשרה מאמרות שבהם נברא העולם".

וכאן חוזרת השאלה: אכן נכון הדבר שבימיהם הייתה התורה מחולקת ל-53 פרשות, אך לאור ההוכחות לפיה החלוקה ל-53 פרשות אינה מקודשת⁶ מדוע חזרו בהם חכמי הזוהר מדבריהם הראשונים על החלוקה הקדומה של התורה לחמישים? לענ"ד ההסבר לזה הוא שחכמי הזוהר שמו להם כמטרה חשובה למנוע פגיעה או שינוי כלשהו במסגרת חלוקת התורה לג"ן פרשות, שבימיהם הייתה מקובלת ומושרשת בתודעת הציבור. כפי שראינו **הם ייחסו את החלוקה לג"ן פרשות לנותן התורה**, וחזרו על המספר ג"ן פרשות במקומות שונים בזוהר. בעקבות קביעתם שחלוקת התורה לג"ן פרשות היא מנותן התורה, הם היו חייבים לחזור בהם מדבריהם על חמישים הפרשות שהם כנגד חמישים הצדיקים.

המקורות הראשונים שמצביעים על חלוקת התורה ל-53 פרשות

חיפוש במקורות ישנים וקדומים מגלה שרב סעדיה גאון (רס"ג) הוא הראשון שמצביע בסידורו במפורש על חלוקת התורה ל-53 פרשות, והוא שמעביר לנו את המסורת⁷ על חלוקה זו, רס"ג הוא גם הראשון שמגדיר לנו מהי פרשה: "בשבתות קוראים אחד מחמשים ושלש מן התורה וזאת היא פרשה". עוד מבהיר לנו רס"ג ששנת הפרשות במחזור השנתי מתחילה לכל המוקדם ביום כ"ד בתשרי. עם זה אין הוא נותן הוראות מחייבות לקרוא את הפרשות במועדים מסוימים כדרך שנהגו

6 אחת ההוכחות היא ממנהגם של יהודי פרובאנס שחלקו את התורה ל-49 פרשות, כפי שמובא בלוחות השנה שבסוף מחזור ויטרי, אבל ההוכחה החזקה ביותר היא מהמציאות בדורנו שהתורה מחולקת ל-54 פרשות. מן הראוי לציין כאן שרוב הציבור אינו יודע דבר על החלוקה של התורה ל-53 פרשות מתקופת הגאונים. (את "חטאיי" מהעבר הרחוק אני מבקש להזכיר כאן: בשנת תשכ"ז הוצאתי לאור את הקונטרס "יסודות הלוח העברי". אחת התגובות שקיבלתי הייתה מהרב יוסף קאפח זצ"ל, שהעיר לי על שכתבתי בספר שהתורה מחולקת ל-54 פרשות, בעוד שבכל המקורות הקדומים רואים שהתורה מחולקת לג"ן פרשות. בעקבות הערתו של הרב קאפח גיליתי שאכן בכל המקורות מלפני 400 שנה מופיעה החלוקה ל-53 פרשות, כי נצבים-וילך נחשבו לפרשה אחת).

7 כאן אין המשמעות של "מסורת" במובן של קבלת מסורת חז"ל כהלכה למשה מסיני, אלא במובן פשוט יותר של מסירה והעברת מנהגים מדור לדור.

חכמי העיבור המאוחרים, שבימיהם היו מקובלים תחנות ומועדים בהם נפגשו⁸ כל המנהגים. אחרי רס"ג קיימים מקורות נוספים שמצביעים על חלוקה זו של התורה ל-53 פרשות, ואולי חלוקה זו נקבעה ע"י רס"ג או ע"י אחד הגאונים שקדמו לו. המקורות שאחרי רס"ג כוללים את ספר האורה לרש"י ("ח"א סי' עג): "מנין פרשיות של תורה חמשים ושלוש, והן נקראות על הסדר אחת אחת בשבתות". וכן מובא בספר העיבור לרבי אברהם בר חייא הנשיא (שער עשירי): "הסדרים אשר הם נקראים בכל שבת והם חמשים ושניים, מכ"ד יום בתשרי עד עת הסוכות לשנה האחרת", כלומר 52 פרשות הם מ"בראשית" שנקראת בשבת האחרונה של תשרי ועד "האזינו" שנקראת לפני סוכות, ולמנין זה יש להוסיף את "וזאת הברכה" אותה הועידו הגאונים לקריאה בשמחת תורה גם כאשר אינה חלה בשבת⁹. חלוקה זו של התורה ל-53 מוזכרת בכל ספרי העיבור, וכן בכתבי יד של תכלאלים וסידורי תפילה בדורות הקודמים.

הזוהר על האיסור לשנות את גבולות 53 הפרשות

הזוהר (ויקהל רו ע"ב) מגדיל לעשות בהצגת חלוקת התורה ל-53 פרשות, ורואה בה חלוקה מקודשת שאין לשנותה כי 'כך פסק משה רבנו' (מספר זה חוזר ונשנה בזוהר חדש כי תבוא עג, וחוזר בשלישית בתקוני הזוהר תיקון כח). להלן קטע הזוהר מויקהל:

אסיר ליה למאן דקארי באורייתא למפסק פרשתא או אפילו מלה חדא, אלא באתר דפסק משה פרשתא לעמא קדישא יפסיק, ולא יפסיק מלין דפרשתא דשבתא דא בפרשתא דשבתא אחרא, רזא דא בשעתא דאיפסיקו פרשיין כל חד וחד אתעטרא וקיימא קמי קודשא בריך הוא, כיון דאשלימו למפסק הני פרשיין דכל שתא אתעטרו קמיה קודשא בריך הוא ואמרי אנא משבת פלוני ואנא משבת פלוני, בההיא שעתא קרא ליופיא"ל רב ממנא ולחמשיין ותלת רתיכין קדישין דתחות ידיה דאתמנון בשמושא דאורייתא, וכל רתיכא ורתיכא מני ליה להאי רתיכא על פרשתא פלניא דבשבת פלוני, ורתיכא פלוני על פרשתא פלניא דשבת פלוני, וכל חד וחד משמשא לאורייתא דההוא שבת דיליה, ואסיר לן לערבא אלין באלין ולא לאעלא רתיכא ברתיכא דחבריה

8 דוגמא לתחנות ביניים ניתן לראות בספר העיבור לראב"ח הנשיא. הסבר עם תרשימים לשיטתו נמצא בספרי "שערים ללוח העברי" עמ' 112.

9 בגולה (בה נוסד בגולת בבל מחזור הקריאה השנתי) קוראים את פרשת זאת הברכה ביום כ"ג בתשרי שהוא יו"ט שני של גלויות, ויום זה שהוא יום שמחת תורה לבני הגולה לעולם לא יחול בשבת. אבל בא"י שמחת תורה נחוג בשמיני עצרת (כ"ב בתשרי) שחל בשבת, כאשר ראש השנה חל בשבת ואז קוראים בא"י את פרשת וזאת הברכה בשבת.

אפילו כמלא נימא ואפילו בחד תיבה או אפילו באת חד, אלא כל חד וחד כמה דפסיק לון קוב"ה וכמה דמני לון באינון פרשיין כל חד וחד על מטריה. [תרגום חופשי: אסור לו למי שקורא בתורה להפסיק את הפרשה או אפילו מילה אחת אלא במקום שפסק משה לעם קדוש שם יפסיק ולא יפסיק במילים של פרשת שבת זו בפרשת שבת אחרת. סוד זה, בשעה שנפסקו הפרשות כל אחת ואחת מתעטרת ועומדת לפני הקב"ה. לאחר שהשלימו לקרוא את פרשות כל השנה הן מתעטרות לפני הקב"ה ואומרות אני משבת פלונית ואני משבת פלונית. באותה שעה קורא הקב"ה ליופיא"ל גדול הממונים ולחמשים ושלוש המרכבות הקדושות שתחת ידו שהתמנו לשמש את התורה וכל מרכבה ומרכבה מופקדת על פרשה פלונית שבשבת פלונית ומרכבה פלונית על פרשה פלונית של שבת פלונית. וכל אחת ואחת משמשת את התורה בשבת שלה ואסור לנו לערב אלה באלה ולא להכניס מרכבה במרכבת חברתה אפילו כחוט השערה אף לא בתיבה אחת או אפילו באות אחת. אלא כל אחת ואחת כמו שפסק להם הקב"ה וכמו שהפקיד עליהם בפרשות ההם כל אחת ואחת על משמרתה.]

הזוהר מתאר לנו כאן מראה נשגב של 53 פרשות השבוע כשהן מעוטרות ומתייצבות לפני כסא הכבוד, ולמען יוכלו להשלים את ייעודן עומדות לרשות הפרשות 53 מרכבות¹⁰. כל מרכבה נושאת פרשה אחת ולכל שבת נועדה פרשה אחת ואין להוסיף או להעביר מפרשה אחת לחברתה אף לא מילה אחת או אפילו אות אחת מפרשה אחרת. וביום שמחת תורה מתעטרות הפרשות וניצבות לפני הקב"ה. מכאן המנהג הנפוץ בין קהילות הספרדים ועדות המזרח לומר "הדרן עלך אורייתא" ביום שמחת תורה בסיום הקריאה בתורה של חתן תורה וחתן בראשית (אחרי אמירת הקדיש). נוסח ההדרן מובא בכל מחזורי המועדים של הספרדים ובני עדות המזרח ובו מזכירים את דברי הזוהר על 53 המרכבות.

לאור המנהגים השונים שרווחו בעבר בחלוקת הפרשות, ובעיקר לאור מנהגם של בני א"י לקרוא את התורה במחזור תלת שנתי, לא נוכל להסביר את דברי הזוהר הנ"ל כפשוטם. עם זאת בעקבות האיסור הנ"ל שמובא בזוהר נוצרה מגמה לבטל את המנהגים לפיהם המשיכו לקרוא פסוקים מהפרשה הבאה.

10 בכתר ארם צובא מובא סימון מיוחד להבדיל בין הפרשות השבועיות, ובתוך הסימון מופיעה המילה 'פרש', שהיא קיצור של 'פרשה', במובן של הפרשה והבדלה בין פרשה לחברתה, ואולי מצאו חכמי הקבלה במילה 'פרש' רמז למרכבה המשמשת את הפרשה. אמנם המונח "פרשה" בשביל פרשת השבוע הוא מאוחר. בתלמוד משמש המונח "פרשה" בד"כ לציין עניין או נושא בתורה, ולא כדי לציין את פרשת השבוע.

המנהג להמשיך ולקרוא בפרשות מסוימות פסוקים מהפרשה הבאה

נראה לי שמטרת הזוהר באיסור גורף של שינוי כל שהוא בפרשת השבוע נועדה לשמור על מנהג אחיד בקריאת הפרשה, ושלא יעשה כל אחד בפרשות כבתוך שלו. ואולי לא בא האיסור אלא כנגד המנהג להמשיך ולקרוא פסוקים מהפרשה הבאה כאשר הפרשה מסתיימת בסיום לא טוב. לדוגמא, פרשת בלק מסתיימת בפסוק "ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף" (במדבר כה, ט), קהילות יוצאי ארם צובא (חלב) ואחרות נוהגות במקרה זה שהמשלים ממשיך לקרוא בפרשת פנחס ומסיים בפסוק "הנני נותן לו את בריתי שלום"¹¹. פרשות נוספות שהסתיימו במשפט או מילה לא טובה והמשיכו לקרוא פסוקים מהפרשה הבאה היו הפרשות: תזריע, מצורע, אחרי, קדושים, במדבר. בהשפעת האיסור המובא בזוהר לקרוא מהפרשה הבאה מנהג זה הולך ונעלם¹². ההסבר ההלכתי להיתר לסיים את קריאת הפרשה בסיום לא טוב הוא "סליק עניינא", רוצה לומר: אין להקפיד על סיום טוב בסיומה של פרשה כאשר העניין מסתיים. והלכה זו מתייחסת לא רק לסיום הפרשה השבועית אלא גם לסיום הקריאה של העולה בפרשיות פתוחות וסתומות שבתוך הפרשה השבועית. כך נוהגים יהודי תימן¹³, אבל בכל העדות האחרות מקובל ונהוג שבתוך הפרשה השבועית משתדלים להפסיק בסיום טוב, ואכן במנחה של שבת, בשני ובחמישי בקריאת פרשת נח, המנהג הנפוץ הוא שהכהן קורא 7-8 פסוקים כדי שלא לסיים ב"השחית כל בשר" (בראשית ו, יג).

התפשטות מנהג אחיד גם בחלוקת הפרשה לשבעה עולים

מבחינת ההלכה אין שום מניעה לחלק את פרשת השבוע הנקראת בשחרית של שבת לשבעה עולים כראות עיניו של הקורא בתורה, ובלבד שנשמור על הכללים כפי

11 במאמר "על מנהג אחד בקריאת התורה בין יהודי פרס" (תרכ"ץ שנה ה חוברת ג-ד ניסן-תמוז תרצ"ד עמ' 387-388) כתב דודי הרב פרופ' ע"צ מלמד זצ"ל שזה היה גם מנהגם של יהודי פרס.

12 וראה עוד בעניין זה במאמרי "מנהגי חלוקת הפרשה לשבעה קרואים", סיני קכב תשנ"ח עמ' רטו-רטז.

13 ודבר זה למדתי הלכה למעשה כשעליתי לתורה בבית כנסת תימני במנחה של שבת בעליית כהן. נהגתי כמנהגם שהעולה קורא בעצמו. הקריאה הייתה בפרשת נח, וכמקובל לא הפסקתי ב"השחית כל בשר" שהוא סיום לא טוב בפרשיה סתומה אלא המשכתי לקרוא, אך המתפללים הפסיקו אותי ב"השחית כל בשר" והראו לי שכך מסומנת החלוקה בסידור התימני (הסימן הרשום בסידור התימני הוא שלוש אותיות שמסמנות את מספר הפסוקים שקורא כל עולה. לדוגמא בראש פרשת נח רשום **דגד** שפירושו כהן קורא 4 פסוקים לוי 3 פסוקים וישראל 4 פסוקים). כאשר הצגתי בפניהם את ההלכה לפיה 'כל העולה לקרוא בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב' השיבו לי 'סליק עניינא', שאין להקפיד על סיום לא טוב בסיום פרשה פתוחה או סתומה.

שמחייבת ההלכה, כגון לקרוא לפחות שלושה פסוקים לכל עולה, לא לשייר בפרשה (הפתוחה/הסתומה) פחות משלושה פסוקים, לפתוח ולסיים בדבר טוב, לא להפסיק בקלות שבפרשות בחוקותי וכי תבוא, ולא להפסיק בשירת הים ובעשרת הדברות ובשמונת הפסוקים האחרונים של התורה. כמו כן את שירת האזינו יש לחלק לפי הסימן הז"ו ל"ך. בעל כף החיים (או"ח סי' רפב סע' ה) מביא דעת פוסקים לפיה "כל שקראו מנין הקוראים כל מה שהוא חובת היום יצאו ידי חובת הקריאה, בין שקרא הראשון רוב הפרשה והשבעה קראו מיעוטא, ובין שהשלים אחד הפרשה וחזר השני הפרשה מתחילתה ועד סופה וכן כולם". אפשרות זו שכל אחד משבעת הקוראים יכול לקרוא את כל הפרשה נראית לכאורה תמוהה, אך ברור שאין זה נוגד את ההלכה, שכן כך אנו נוהגים בחול המועד סוכות לחזור ולקרוא אותו קטע ארבע פעמים ויוצאים בזה את חובת היום. מפורסם וידוע מנהגם של הספרדים ועדות המזרח שבשמחות מעלים לתורה את האורחים והקרובים של בעלי השמחה וחוזרים על הפסקאות מספר פעמים, או שמחלקים את הפרשה לפסקאות רבות לפי מספר האורחים¹⁴. ברור אפוא שהמקומות בהם מסומנים בחומשים מקומות ההפסקה ה"עליות" ראשון, שני, שלישי וכו' אינם מחייבים, ולמעשה הם המלצות בלבד. אבל אם בתחילה הם נתקבלו ע"י בעלי הקריאה בברכה מטעמי נוחות כי הם חוסכים מהם את הצורך להחליט היכן להפסיק, וגם הציבור מרוצה כי זה מונע ריב ומחלוקת, הנה יש המייחסים את החלוקה לעזרא הסופר ויש המרחיקים לכת ומתייחסים לחלוקה כאל הלכה למשה בסיני. בכל אופן בימינו התפשטה החלוקה והיא מקובלת כמנהג אחיד.

להלן נצביע על פרשת 'עקב' כדוגמא לחלוקה חריגה של פרשה, שחכמי הקבלה הטביעו עליה את חותמם. חלוקה חריגה של פרשה זו מקובלת בימינו כתוצר של המנהג האחיד בחלוקת הפרשה לשבעה קרואים, שעל אף היותה חריגה התפשטה והתקבלה בכל העדות והקהילות בישראל.

מדוע קורא השביעי בפרשת עקב ארבעה פסוקים בלבד?

פרשת "עקב" היא פרשה ארוכה. יש בה 115 פסוקים, וניתן היה לחלק את הפרשה ללא שום קושי באופן שכל עולה יקרא בין 15 ל-20 פסוקים. והנה תמוה הדבר שחלוקת הפרשה לשבעה עולים לוקה בחוסר איזון באופן חריג, שבא לידי ביטוי בזה שלעולה השביעי (המשלים) הועידו פיסקה של ארבעה פסוקים בלבד (ועל קריאה זו חוזר המפטיר). מי שיבדוק את חלוקת פרשת 'עקב' במנהגים השונים

14 החומש בהוצאת 'אור ודרך' בא לעזרתם של בעלי הקריאה, וסומנו בו המקומות שראוי להפסיק בהם, גם בתיוקן קוראים של מהדורת 'קורן' יש כוכביות במקומות בהם מותר/רצוי להפסיק.

שרווחו בעבר יוכל לגלות שברוב המנהגים הקדומים שזכרם בא בכתבי יד ובדפוסים ישנים, השביעי ה"משלים" את פרשת עקב קורא 16 פסוקים, מ"כי הארץ אשר אתה בא שמה" (יא, י) עד סוף הפרשה. במנהגים אחרים מוצאים שהשביעי קורא 13 פסוקים, החל מ"והיה אם שמוע תשמעו" (יא, יג). שתי חלוקות אלה מצויות גם בכתבי יד ובמקורות אחרים של יהודי תימן. והנה לעומת מנהגים אלה, נהוג בימינו לפי החלוקה בחומשים המצויים לקרוא למשלים של פרשת "עקב" ארבעה פסוקים בלבד! מדוע התקבלה חלוקה חריגה זו?¹⁵

את התשובה לשאלה זו נוכל למצוא בתורת חכמי הסוד שייחסו לעליית ה"שישי" את המעלה הגבוהה והחשובה ביותר מכל יתר העליות. לכן הם ביקשו לחלק את פרשת עקב באופן כזה שאת הפרשה החשובה "והיה אם שמוע" (דברים יא, יג-כא), שהיא הפרשה השנייה של קריאת שמע, יקרא דווקא העולה השישי, שלפי תורת הסוד מציינת עלייתו את ספירת היסוד. הרב ח"ד הלוי מצביע בספרו "מקור חיים השלם" (פרק קכב סע' יג) על קהילות יוצאי תימן שנוהגים כעיקר הדין ומעלים קטן ביחוד לעליית שישי שהיא חשובה ביותר, שהיא כנגד מידת היסוד שדווקא קטנים לפי גילם טרם פגמו בה. ומוסיף שם: "ועל דרך האמת מנהגם נכון וצודק". כתוצאה מזה נותר לעולה השביעי לקרוא רק את הפיסקה האחרונה של הפרשה בה ארבעה פסוקים בלבד. בכל חמישה חומשי התורה קיימת רק עוד פרשה אחת בלבד בה חוזר המפטיר על כל קריאתו של המשלים, והיא פרשת נצבים שבה 40 פסוקים, והמשלים קורא את ששת הפסוקים האחרונים והמפטיר חוזר עליהם.¹⁶

נוסיף שגם את פרשת "שמע" (דברים ו, ד-ט) שבפרשת "ואתחנן" קורא העולה השישי, אבל שם נותרו לעולה השביעי פסוקים רבים.¹⁷ דחייתם של המנהגים

15 חלוקה זו של פרשת עקב בה 115 פסוקים תמוהה מאוד, לאור העובדה שאפילו בפרשת וילך, בה יש רק שלושים פסוקים, השביעי קורא שישה פסוקים והמפטיר חוזר וקורא רק את שלושת פסוקיה האחרונים של הפרשה, ואילו בפרשת עקב המשלים קורא ארבעה פסוקים והמפטיר חוזר וקורא את כל מה שקרא המשלים.

16 בדרך כלל חוזר המפטיר על שלושת הפסוקים האחרונים של הפרשה. אבל אם בפסקה יש 4 או 5 פסוקים הוא חייב לקרוא את כל הפיסקה כי אסור לשייר בפרשה פסוק אחד או שניים. פרשת נצבים היא הפרשה היחידה בתורה שהמפטיר קורא בה את כל 6 הפסוקים שבפסקה. כי אם היה פותח בקריאת שלושת הפסוקים האחרונים בלבד היה אמור להתחיל בפסוק "הגדתי לכם היום כי אבוד תאבדון". שזו פתיחה לא טובה.

17 במנהג המקובל היום ברוב הקהילות קורא השביעי בפרשת ואתחנן 11 פסוקים; במנהג תימן קורא השביעי 17 פסוקים; לפי חומש ונציא של"ד - 27 פסוקים. על המנהגים השונים בחלוקת הפרשה לשבעה קרואים בדורות הקודמים כתבה אילנה קצנלנבוגן במאמר "חלוקת פרשות התורה לפי

השונים בחלוקת פרשת עקב מעידה על השפעתם הגדולה של חכמי תורת הנסתר, שעלה בידם לבטל את המנהגים השונים שרווחו בישראל בחלוקת הפרשה לשבעה קרואים ולהשפיע על כל העדות¹⁸ לקיים מנהג אחיד בחלוקת הפרשה ברוח תורת הנסתר

סיכום

במאמר זה השלמנו עניינים שלא הובהרו מספיק במאמרי הקודם בנושא¹⁹. בגולת בבל התפתח מנהג לקרוא את התורה במחזור שנתי, אך אין בידינו שום עדות מתקופת התלמוד על מספרן של הפרשות השבועיות ועל דרך שיבוץ בלוח השנה. עדויות ראשונות על חלוקת התורה ל-53 פרשות ועל מועדי הפתיחה והסיום של מחזור הקריאה השנתי אנו מוצאים רק החל מתקופת הגאונים. ב"מדרש הנעלם" המיוחס לחכמי הקבלה נאמר בפרשת 'וירא' שהתורה מחולקת לחמישים פרשות כנגד 50 הצדיקים, אך בו במקום הם נאלצו לחזור בהם מאמירה זו מאחר וזה נוגד את הנאמר במקומות אחרים בזהר שהחלוקה ל-53 פרשות היא חלוקה מקודשת שנקבעה ע"י נותן התורה ואסור לנו לשנות אותה. מטרת חכמי הזהר באיסור זה הייתה לשמור על חלוקת התורה ל-53 פרשות כמנהג אחיד כפי שהוצגה במקומות שונים בספר הזהר.

רבנו תם ביטל מנהגים שונים לפיהם נהגו לחלק פרשות, אך נותרה פרשה אחת והיא 'נצבים' אותה היה צריך לחלק לשניים בשנים בהן היו בין ר"ה לסוכות שתי שבתות פנויות מחגים. במועד מאוחר יותר (לא ידוע ע"י מי ומתי) הוחלט לבטל לגמרי את המושג של 'חלוקת פרשה', לכן חילקו את פרשת נצבים לשתי פרשות נפרדות (פרשת 'נצבים' ופרשת 'וילך') ומספר הפרשות בתורה הועמד על 54.

בחלוקת הפרשה ל-7 פסקאות לקריאה ל-7 עולים בשחרית של שבת אין הלכה מחייבת היכן יש להפסיק ונוצרו בזה מנהגים שונים. והנה גם בזה נוצר בימינו בעקבות דפוסי המקרא מנהג אחיד. הבאנו כאן דוגמה מחלוקת פרשת עקב ל-7 עולים לפי תורת הסוד, ומכאן הוכחה להשפעתם של חכמי הקבלה על התפשטות מנהג אחיד גם בחלוקת הפרשה ל-7 עולים.

מנין שבעה קרואים", סיני כרך קיט, שבט-אדר תשנ"ז, עמ' רכד ואילך.

18 למעט מקצת יהודי תימן הנוהגים להתפלל בנוסח הבלאדי ומשתמשים בחלוקת הפרשה לשבעה קרואים לפי התאג'. נוכל להניח שיש עדיין בתי כנסת בודדים ששומרים בדקדוק על מנהגים ייחודיים שקיבלו מאבותיהם.

19 לעיל הע' 1.